

Burhanettin Duran

bduran@setav.org

AFGANİSTAN'DA İKİNCİ TALİBAN DÖNEMİ

Afganistan ve bir bütün olarak bölge, Talibanlı yeni dönemde ciddi meydan okumalarla karşı karşıya. Bu meydan okumaların bir kısmı doğrudan Taliban'ın atacağı adımlara bağlı olarak ortadan kalkabilecek veya daha kalıcı hale gelecek. Bazıları ise Taliban'ı da aşar durumda ve yapısal nitelikte. Türkiye bu meydan okumaların farkında ve olası senaryolara göre önlemlerini alıyor.

Afganistan bir Orta Asya ve Güneydoğu Asya ülkesi. Ancak etnik-dini özellikleri ve 40 yılı aşkın istikrarsızlığıyla geniş Ortadoğu'yu en fazla etkileyen ülkelerin başında geliyor. 1979 Sovyet işgaline direnen mücahitlerin uzun ve sorunlu hikayesi, tüm bölgeye yayılan El-Kaide ve benzeri radikal örgütlerle birlikte anılıyor. Bugün ise Afganistan, ABD'nin hatalı çekilmesi ve Taliban'ın ikinci kez iktidarı ele geçirmesiyle dünya gündeminin ilk sırasında; Ortadoğu'ya olası etkilerini konuşuyoruz, Taliban'ın verdiği ilk kapsayıcı mesajlara uygun hareket edip etmeyeceğini tartışıyoruz, yine Taliban'ın ABD, Çin ve Rusya'ya terör örgütlerine destek olmayacağı yönündeki sözünü tutup tutmayacağı ana ilgi noktası. Siyaseten uzlaşmacı sinyaller verse de ideolojik anlamda dönüşüm yaşama ihtimali çok zayıf görülüyor.

Taliban'ın yönetim anlayışı, sert-Selefi anlayışa paralellik arz ediyor. İlk başta pragmatik davranarak uluslararası tanıma, yardımlar ve yatırımlar konularında olumlu hava oluşturmaya çalışıyorlar gibi görünüyor. Ancak yirmi yıllık ABD işgali sırasında oluşan tecrübeler ile Taliban'ın özellikle kadınların toplumdaki yerine dair sert görüşü ve ABD ile çalışanlara muamelesi, ortaya ciddi sorunlar çıkarabi-

Afganistan'ın başkenti Kabil'deki Hamid Karzai Uluslararası Havalimanı bölgesinde düzenlenen terör saldırıları sonrası, Taliban'ın havalimanı yakınlarında kontrol noktaları kurduğu görüldü. (Haroon Sabawoon/AA, 28 Ağustos 2021)

lir. Taliban, demokratik yönetime karşı. Bununla birlikte iktidar paylaşımı da yapmak zorunda. Taliban'ın Afganistan'daki farklı topluluk ve grupları yönetime katacak kadar bir kapsayıcılık göstermesi, uluslararası toplumun tavrına ve özellikle Türkiye başta olmak üzere bölge ülkelerinin katkılarına bağlı. Bu durumun tersi de aynı oranda geçerli.

Öte yandan DEAŞ'ın havalimanı saldırısı, Taliban'ın yüzleştiği çok yönlü meydan okumayı gösteriyor. Belki de eski yönetimin ve yerel grupların yer aldığı geniş katılımlı hükümetin kurulması, Taliban'ın en büyük sınavı değil. Yönetimin zorluklarını istismar eden daha radikal grupların DEAŞ etrafında birleşme tehdidi, Taliban için çok daha öncelikli görünüyor. DEAŞ'ın kanlı saldırılarının devam etmesi durumunda, dünya kamuoyunun dikkati, Taliban'ın sert yönetim anlayışından ziyade terör ortamına kayabilir. Ya da Taliban, DEAŞ terörünü dışlayıcı ve sert yönetimi için mazeret olarak kullanabilir. Ancak bunun da geçici olacağı açık. DEAŞ saldırısının gösterdiği bir diğer realite, Taliban'ın bile istikrar ve güvenliği sağlayamadığı Afganistan'ın daha büyük bir insani trajediye sürüklenebilme ihtimali.

ABD'nin Başarısızlık Hikayesi ve Yansımaları

ABD'nin Afganistan'ı Taliban'a bırakarak çekilmesi çok yönlü tartışılıyor. Kimisi bunu Batı ittifakının birbirine olan güveninin çöküşü, kimisi ABD'nin itibarının ağır zedelenmesi olarak görüyor. Kimisi de Taliban'ın yeniden El-Kaide benzeri terör örgütlerine kucak açmasından endişe ediyor. Taliban'ın ABD, Rusya ve Çin'e bu konuda verdiği sözleri tutması mümkün. Asıl kritik olan, ABD'nin çekilişinin tüm bölgedeki demokrasi karşıtı, sertlik yanlı kesimlere nasıl bir mesaj verdiği.

Zira ABD'nin çekilmesiyle Taliban'a "hem Rusya'yı hem de ABD'yi yendik" propagandası yapma fırsatı verildi. Dahası, bu çekilmenin, radikallere "seçimle değil ancak savaşarak başarabiliriz" mesajını istemeden de olsa verdiği açık. Yani Batı, ikinci kez demokrasiyi benimseyen kesimleri yalnız bırakarak radikallerin istismar edeceği bir jeopolitik ortama katkı verdi. Bu itibarla yayılcı bir

ABD'nin Afganistan'ı Taliban'a bırakarak çekilmesi çok yönlü tartışılıyor. Kimisi bunu Batı ittifakının birbirine olan güveninin çöküşü, kimisi ABD'nin itibarının ağır zedelenmesi olarak görüyor. Kimisi de Taliban'ın yeniden El-Kaide benzeri terör örgütlerine kucak açmasından endişe ediyor. Taliban'ın ABD, Rusya ve Çin'e bu konuda verdiği sözleri tutması mümkün. Asıl kritik olan, ABD'nin çekilişinin tüm bölgedeki demokrasi karşıtı, sertlik yanlı kesimlere nasıl bir mesaj verdiği.

yönetim kurmasa da Taliban'ın zaferi radikalleri ve demokrasi karşıtlarını memnun ediyor. Ayrıca, Biden yönetimi çekilme serisine Irak'ı da eklerse, İran'ın muhafazakar yönetimi sadece Irak'ta değil bölgenin tümünde yeni hamleler yapabilecek. Nükleer anlaşmanın kotarılması da Tahran'ın ideolojik yayılma alanını genişletecektir.

Yaşanan son süreç, Afganistan'da sadece siyasi istikrarın değil aynı zamanda temel güvenliğin kurulmasının da ne denli zor olduğunu gösteriyor. Yine bu süreç, özellikle Biden yönetiminin ülkeden hatalı çekilmesinin ağır sonuçlarına da işaret ediyor. Cumhuriyetçiler Başkan Biden'ın çekilme kararını eleştirirken Beyaz Saray, DEAŞ liderlerinden intikam almayı önceliyor ve çekilmekte kararlı. Biden, Avrupalı müttefiklerden gelen "sorumluluk" eleştirilerini de umursamıyor. Hatta bu saldırının, Afganistan'dan ayrılmanın ne kadar doğru bir karar olduğunu gösterdiği ve bir an önce tahliyenin tamamlanması gerektiği yönünde yorumlanıyor. Bir noktayı netleştirelim. ABD'nin Afganistan hikayesi baştan sona başarısızlıkla dolu: 2001'deki işgal de hataydı, yirmi yıl boyunca yürüttüğü yeniden inşa çabaları sonuçsuz kaldı, çıkışı da sorunlu oldu.

Daha şimdiden DEAŞ, tahliye edilen Amerikan askerleri üzerinden Afganistan'daki terör kapasitesini hem Washington'a hem dünyaya hem de Taliban'a gösterdi. El-Kaide'nin Taliban'a doğrudan karşıt olmayan varlığı ise DEAŞ'ın terör faaliyetleri ortamında daha rahat nefes alacaktır. Washington'ın "ulus inşası için değil terörle mücadele için gitmiştik" açıklaması bile boşa düşüyor.

Türkiye'nin Angajmanının Parametreleri

Kabil Havalimanı'na yapılan saldırı, Türk askerinin tahliyesinin zamanlamasının önemini gösterdi. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, 20 yıldır Afganistan'da

Cumhurbaşkanı Erdoğan Afgan göçmenler konusunda, "Avrupa kendi güvenliğini sağlamak için tüm sınırlarını kapatarak bu sorunun dışında kalmaz. Türkiye'nin Avrupa'nın mülteci ambarı olmak gibi bir görevi yoktur. Bu konuda kurumlarımızın yürüttükleri kapsamlı çalışmaları hızla sonuçlandırıp orta vadede meseleyi tamamen çözeceğiz" açıklamasında bulundu. (Emin Sansar/AA, 19 Ağustos 2021)

muharip bir görevi olmayan Türk birliklerinin kalmasının ciddi maliyetler üreteceği düşünüldüğünden tahliye kararı alındı. Elbette Türkiye'nin Afganistan'a ilgisi ve ilişkisi, askeri birliklerin tahliyesi ile son bulmayacak. Günümüzde havalimanının işletilmesi konusu ön planda gözükse de Türkiye'nin Afganistan'a ilgisinin köklü ve çok yönlü bir geri planı var.

Afganistan'da Taliban'ın tek başına güvenliği sağlayıp sağlayamadığını önümüzdeki dönemde göreceğiz. Dinamik bir süreçteyiz. Dengeler son dönemde sürekli değişiyor ve değişmeye devam edecek gibi gözüküyor. Ancak Türkiye'nin Afganistan angajmanının parametreleri büyük ölçüde belli. İlk olarak Türkiye son 20 yıldır olduğu gibi yeni dönemde de Afganistan'da muharip bir fonksiyon göstermeyecek. Ülkedeki Türk varlıklarının korunması istisna olmak üzere gelecekte de Türk askerinin terörlü mücadele dahil herhangi bir askeri operasyonun içinde bulunması beklenmemelidir. İkincisi Türkiye Taliban ile kurduğu dolaylı ve doğrudan irtibatlarla mümkün mertebede kapsayıcı ve temsil kabiliyeti yüksek bir yönetimin oluşturulmasını desteklemektedir. Üçüncüsü Türkiye'nin ikinci Taliban döneminde Afganistan'a desteğinin sınırlarını büyük ölçüde Taliban'ın eylemleri belirleyecektir. Bu husus, sadece devlet ve siyaset kurumlarının inşası açısından değil; başta kız çocukları ve kadınlar olmak üzere Afgan halkının etnik veya mezhepsel açıdan farklı kesimlerine yönelik uygulamalar için de geçerlidir.

Dolayısıyla Ankara, Taliban'ın ne yapacağı konusundaki ihtiyatlı iyimserliğini korusa da olumsuz senaryolara da hazır. Zira Taliban'ın yönetim anlayışındaki yumuşamanın sınırları henüz net değil. Dahası, Taliban'ın ABD ve Avrupa'dan

Afganistan'da Taliban'ın tek başına güvenliği sağlayıp sağlayamadığını önümüzdeki dönemde göreceğiz. Dinamik bir süreçteyiz. Dengeler son dönemde sürekli değişiyor ve değişmeye devam edecek gibi gözüküyor. Ancak Türkiye'nin Afganistan angajmanının parametreleri büyük ölçüde belli. Türkiye son 20 yıldır olduğu gibi yeni dönemde de Afganistan'da muharip bir fonksiyon göstermeyecek ve Afganistan'a desteğinin sınırlarını da büyük ölçüde Taliban'ın eylemleri belirleyecek.

gelecek tepkileri umursamadan dışlayıcı bir yönetime yönelmesi hala kuvvetli bir ihtimal. Taliban, Çin ve Rusya'nın pragmatik yaklaşacağını ve Batı ülkelerinin de yardımı kesme haricinde etkisiz kalacağını biliyor. Eski Cumhuriyet döneminde ABD ve müttefikleriyle çalışan Afganlara yapılacak muamele, bir anlamda Taliban yönetiminin gerçek rengini ortaya koyacak önemli bir işaret olacak.

Afganistan kaynaklı düzensiz göç, Türkiye'nin yeni dönemde temel önceliklerinden birisi durumunda. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dünyaya ve Avrupa'ya verdiği "ilave sığınmacı yükü alamayız" açıklaması samimi bir mesaj. Afgan göçü meselesi sadece Türkiye'nin değil Afganistan'a komşu ülkeler ve AB'nin de öncelikli ilgilendiği konulardan birisi. Bu durum bile geçiş sürecinin sorunsuz olmasının ve Afganistan'ın istikrarının söz konusu aktörler açısından önemini ortaya koymakta. Türkiye'nin Afganistan'daki olası girişimlerinin desteklenmesi, bu sürecin de daha kolay yönetilmesi açısından önemli.

Sonuç olarak Afganistan ve bir bütün olarak bölge, Talibanlı yeni dönemde ciddi meydan okumalarla karşı karşıya. Bu meydan okumaların bir kısmı doğrudan Taliban'ın atacağı adımlara bağlı olarak ortadan kalkabilecek veya daha kalıcı hale gelecek. Bazıları ise Taliban'ı da aşar durumda ve yapısal nitelikte. Türkiye bu meydan okumaların farkında ve olası senaryolara göre önlemlerini almakta. Türkiye'nin Afganistan angajmanında Afgan halkının iyiliği için kapsayıcı geçiş hükümetinin kurulması, göçün önlenmesi ve ülkenin yeniden imarına katkı gibi unsurlar ön planda. Ancak unutmamak gerekir ki Afganistan'daki süreç henüz çok sıcak ve sürekli olarak değişkenlik gösteriyor. Söz konusu meydan okumaların üstesinden gelinmesi için belirli bir süreye ihtiyaç var ve dengelerin nispeten yerine oturması gerekiyor. **■**